

ШЕВЧУК О. М.,

доктор юридичних наук,
професор кафедри адміністративного
права та адміністративної діяльності
(Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого)

МИЛЕЙКО К. С.

студентка фінансово-правового
факультету
(Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого)

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-3-2-20>

ЕЛЕКТРОННЕ ДЕКЛАРУВАННЯ ТОВАРІВ ПРИ ПЕРЕМІЩЕННІ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОРЕАЛІЗАЦІЇ

У статті розглянуто процес розвитку електронного митного декларування в Україні та його законодавче закріплення. Також досліджено переваги та недоліки правового регулювання електронного митного декларування в Україні та запропоновано можливі шляхи їх подолання.

Ключові слова: органи доходів і зборів, митне оформлення, електронна декларація.

В статье рассмотрены процесс развития электронного таможенного декларирования в Украине и его законодательное закрепление. Также исследованы преимущества и недостатки правового регулирования электронного таможенного декларирования в Украине и предложены возможные пути их преодоления.

Ключевые слова: органы доходов и сборов, таможенное оформление, электронная декларация.

In this article the process of development of electronic customs declaration in Ukraine and its legislative consolidation are considered. The advantages and disadvantages of electronic customs declaration in Ukraine were also explored and possible ways of overcoming them were suggested.

Key words: customs, customs clearance, electronic declaration.

Вступ. Використання сучасних електронних систем та інформаційних технологій у діяльності органів доходів і зборів дає змогу скоротити час проходження товарів через митні пункти пропуску та звести до мінімуму кількість митних процедур під час прийняття рішень щодо випуску товару у вільний обіг. Так, наприкінці 2013 р. кількість електронних митних декларацій загалом по Україні досягла рівня 87% від загальної кількості оформлених митних декларацій (2012 р. – 68%). За травень 2014 р. загальний відсоток електронних митних декларацій загалом по Україні вже досяг 93%. [1]. За період з 2015 по 2018 рр. кількість електронних декларацій поступово зростала, і наприкінці 2018 р. становила 3746,9 тис. шт. (94,7% від усієї кількості поданих декларацій) [2].

Електронне декларування товарів при переміщенні через митний кордон вивчали такі дослідники, як І. Муратов, який з'ясував особливості впровадження електронного декларування при митному контролі [3]; Т. Шталь звернув увагу на надання митних послуг із використанням електронної митниці [4]; В. Пархоменко та О. Ігнат'єва досліджували процеси введення електронного митного декларування [5]; Є. Воробець [6]; та М. Савостін [7] зробили спроби окреслити специфіку досліджуваного нами декларування товарів та ін. Однак вивчення проблем правового регулювання електронного декларування товарів при переміщенні через митний кордон України в сучасних умовах у наукових працях розкрито неповною мірою та вказує на актуальність цього дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є з'ясування проблем правового регулювання електронного декларування товарів при переміщенні через митний кордон як на теоретичному, так і на практичному рівні.

Результати дослідження. Електронне декларування товарів при переміщенні через митний кордон було розпочато із прийняттям Концепції створення, упровадження і розвитку системи електронного декларування товарів у 2006 р. [8]. Згідно з положеннями цієї Концепції, необхідно сформулювати необхідні умови для застосування інформаційних технологій на якісно новому рівні й забезпечити запровадження електронного документообігу між митними органами та підприємствами із використанням механізму електронного цифрового підпису (далі – ЕЦП). Основною функцією ЕЦП є забезпечення правочинності електронних документів у рамках електронного документообігу та електронного декларування. ЕЦП – це спеціальне програмне забезпечення, яке призначене мінімізувати проблеми під час переходу на електронний документообіг і зробити роботу з електронними документами інтуїтивно зрозумілою і простою [8]. В 2008 р. Урядом України було затверджено Концепцію створення багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця» (далі – Концепція) та план заходів з її реалізації на 2009–2013 рр. Разом із тим, враховуючи, що Концепцією не були визначені необхідні обсяги і механізми фінансування створення БФКС «Електронна митниця», вона залишилась документом суто концептуального та декларативного характеру [9].

Але вже з 2011 р. Держмитслужба розпочала реалізацію пілотного проекту з декларування, митного контролю та оформлення товарів із застосуванням електронних митних декларацій. Метою цього проекту є напрацювання досвіду з митного контролю із застосуванням таких митних декларацій та поступове впровадження електронного декларування товарів. Було побудовано центр сертифікації ключів, який набув статусу Акредитованого Центру сертифікації ключів, що забезпечило фахівцям митних органів можливість при роботі з електронним цифровим підписом [5]. У цьому ж році було визначено термін «електронного декларування» як здійснення декларування, митного контролю та оформлення товарів і транспортних засобів із використанням електронної вантажної митної декларації та інших електронних документів [10].

З 28 березня 2012 р. було впроваджено Концепцію інтегрування системоутворюючих компонентів технічних та спеціальних засобів митного контролю з автоматизованою системою митного оформлення Держмитслужби. Ця Концепція визначила мету, основні завдання та пріоритетні заходи з інтегрування системоутворюючих компонентів технічних та спеціальних засобів митного контролю (далі – ТСЗМК) з автоматизованої системи (далі – АС) митного оформлення. Були в Концепції розкриті принципи побудови такої інтегрованої автоматизованої системи та етапи її створення, основні положення з формування її інформаційно-телекомунікаційного та спеціального технічного забезпечення з метою митного оформлення та контролю. Концепцією були створені передумови для подальшого її інтегрування зі створюваною комплексною системою моніторингу митного оформлення та контролю Єдиної автоматизованої інформаційної системи (далі – ЄАІС) Держмитслужби. При цьому автоматизована система являє собою організаційно-технічну систему, що складається із засобів автоматизації та персоналу, що здійснює їхнє обслуговування [11].

Варто зазначити, що вищезазвана Концепція була заснована на положеннях Концепції створення багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця» [9].

Крім того, Концепція слідує основним положенням Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур від 18 травня 1973 р. та передбачає використання попередньої інформації, її передачу в електронній формі відповідно до Рамкових стандартів безпеки й полегшення світової торгівлі (прийняті Всесвітньою митною організацією в червні 2005 р.) [12]. Отже, 2011 та 2012 рр. були початком створення правової бази для розвитку електронного декларування товарів і транспортних засобів при переміщенні через митний кордон.

В юридичній літературі термін «електронне декларування» розуміють як комплексне поняття, яке включає в себе декларування товарів і транспортних засобів шляхом подання електронної митної декларації та інших електронних документів; митний контроль та оформлення товарів і транспортних засобів на підставі поданих електронних документів (у т.ч. дозвільного характеру) [7]. Ми приєднуємося до точки зору автора.

Відповідно до ч. 2 ст. 257 Митного кодексу України (далі – МК України) електронне декларування здійснюється з використанням електронної митної декларації, засвідченої електронним цифровим підписом, та інших електронних документів або їхніх реквізитів у встановлених законом випадках. Митна декларація та інші документи, подання яких органам доходів і зборів передбачено МК України, оформлені на паперовому носії та у вигляді електронних документів, мають однакову юридичну силу (ч. 3 ст. 257 МК України) [13].

Варто звернути увагу, що нормативно-правовими актами, зокрема, МК України, Положенням про митні декларації, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 21.05.2012 р. № 450, не встановлено обмежень щодо подання митному органу електронної митної декларації. Це означає, що декларування товарів в електронному вигляді, які завірені особистим цифровим підписом, доступне усім підприємствам, що перебувають на обліку в митних органах та посадові особи яких мають засоби електронного цифрового підпису, та фізичним особам без будь-яких обмежень та застережень [1].

Серед нормативно-правових актів, які регулюють порядок подання декларації в електронній формі, можна виділити: Порядок обліку осіб, які здійснюють операції з товарами [14], Порядок виконання митних формальностей при здійсненні митного оформлення товарів із застосуванням митної декларації на бланку єдиного адміністративного документа [15], Перелік відомчих класифікаторів інформації з питань державної митної справи, які використовуються у процесі оформлення митних декларацій [16], Відомчі класифікатори інформації з питань державної митної справи, які використовуються у процесі оформлення митних декларацій [17] та ін. Отже, нині фактично створено нормативно-правову базу для застосування електронного декларування товарів при переміщенні через митний кордон.

Так, у сучасних умовах завдяки оформленим електронним митним деклараціям стало можливим: 1) здійснити державну реєстрацію транспортних засобів; 2) провести операції зняття експортно-імпорتنих операцій з валютного контролю, продажу іноземної валюти задля проведення підприємствами розрахунків щодо зовнішньоекономічних операцій з товарами; 3) підтвердити фактичне вивезення товарів за межі митної території України [6, с. 58]. Однак у процесі регламентації здійснення електронного декларування товарів при переміщенні через митний кордон виникає низка недоліків.

Одним із них є визначення митної вартості товару та підтвердження країни походження. Належне визначення митної вартості імпортованого товару є важливим питанням для імпортера, тому що для митних цілей митної вартості є базою нарахування митних платежів. Проблеми з декларуванням в Україні пов'язані не з законодавством, а з неправильним його застосуванням. Зокрема, з метою порівняння цін імпортованого товару органи доходів і зборів використовують внутрішню базу цінової інформації, обов'язковий статус якої на законодавчому рівні не визначено [18].

Також проблемою є те, що органи доходів і зборів відмовляють суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД) у випуску товарів у вільне використання із використанням тимчасових декларацій під час проведення досліджень (аналізів, експертиз) таких товарів. Із цього приводу Державна фіскальна служба дала роз'яснення. Відповідно до

п. 29 Положення про митні декларації, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 21 травня 2012 р. № 450 «Питання, пов'язані із застосуванням митних декларацій», передбачено, якщо в рамках процедур митного контролю та оформлення товарів, ввезених на митну територію України, за поданою митною декларацією на бланку єдиного адміністративного документа посадовою особою митного органу відбиралися проби (зразки) товарів, за бажанням декларанта або уповноваженої ним особи декларування таких товарів може бути здійснено з використанням тимчасової митної декларації [24].

З метою більш ефективного використання механізмів правового регулювання електронного декларування товарів і транспортних засобів при переміщенні через митний кордон доцільно вивчити особливості зарубіжного досвіду і можливість його використання для національного митного законодавства.

Провідні митні служби світу (Німеччина, Франція, Японія, Китай, США, Канада) активно перейшли на сучасні електронні технології з 80-х рр. ХХ ст. З того часу там почалося поширення технології митного оформлення за принципом «віддаленого декларування», коли товари фактично перебувають в одному місці, а митне оформлення відбувається в іншому. Наприклад, механізм проходження митних формальностей в Японії заснований на автоматизованій системі обробки відомостей, необхідних для митних цілей (NACCS), яка поділяється на повітряну (air-NACCS) і морську (sea-NACCS) [19].

Реалізація програми Електронної митниці серед країн Європейського Союзу (далі – ЄС) розпочалася у 2003 р. через пілотний проект Системи Експортного Контролю (ECS), в якому спочатку брали участь 12 (із 25) держав-членів (Бельгія, Німеччина, Італія, Іспанія, Швеція, Сполучене Королівство, Чеська Республіка, Данія, Португалія, Нідерланди, Австрія, Польща). Мета цієї програми була визначена в Резолюції Ради ЄС від 5 грудня 2003 р., зокрема, це глобалізація й лібералізація торгівлі, значне зростання її обсягів та пріорит електронної торгівлі, широке використання інформаційних технологій; забезпечення більш ефективних електронних послуг [20].

Рішенням Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу від 15.01.2008 р. № 70/2008/ЕС щодо безпаперового середовища для митниці і торгівлі було визначено низку кроків для переходу на повністю електронне управління митними процедурами та забезпечення повномасштабної інформаційної взаємодії між митними адміністраціями країн-членів ЄС [20].

З 1 січня 2013 р. в Митному кодексі Європейського Союзу було введено єдину форму митної декларації для заяви фізичними особами переміщуваних грошових коштів. Тепер, ввозячи або вивозячи з території Європейського Союзу суму від 10 000 євро, громадянин зобов'язаний їх задекларувати в країні ввезення/вивезення [21].

Відповідно до змін у Митному кодексі ЄС з 01.05.2016 р. всі митні декларації мають подаватися лише в електронному вигляді через систему EDI. Нині в ЄС використовується «централізоване митне оформлення». Технологія централізованого оформлення дає змогу одночасно отримати кілька переваг: по-перше, це зменшення фізичного контакту між бізнесом та державними органами мінімізує корупційні ризики; по-друге, автоматизувати оформлення та досягти більшої зручності декларування для підприємств; по-третє, сформулювати більш комплексний погляд на діяльність підприємства з точки зору контролюючого органу. Віддалене декларування дає змогу сконцентрувати профільних спеціалістів митних органів (наприклад, паливно-енергетичні товари, хімічна промисловість тощо) в одному підрозділі [22].

За даними Всесвітньої митної організації, в Європейському регіоні загальний відсоток електронних митних декларацій перевищує 90% [23, с. 14]. Стосовно США, нині всі вантажі, що імпортуються, мають бути задекларовані на митниці за 24 години до відправлення судна з порту навантаження в будь-якій точці світу. Подача документів у митницю США через автоматичну систему декларування (AMS) здійснюється або судноплавною транспортною компанією загального призначення (VOCC) або ліцензованою компанією (NVOCC), що перевозить вантаж [22].

У рамках Митного союзу ЄАЕС також є низка нюансів, які перешкоджають розвитку і вдосконаленню технологій електронного декларування товарів. Незважаючи на наявність єдиних стандартів надання декларацій в електронній формі, інформаційні системи країн-учасниць Митного союзу взаємно не інтегровані. З цього випливає, що країни не можуть оперативно обмінюватися інформацією, тим самим сповільнюючи процедури оцінки ризику і розробку нових профілів ризику. Досить часто в процесі митного оформлення виникає необхідність у наданні оригіналів дозвільних документів (на паперовому носії).

Так, наприклад, паперова декларація на товари з позначкою органу доходів і зборів є документом, який учасник ЗЕД надає в податковій та фінансові органи. Тим самим факт відсутності інтегрованих електронних систем митних, податкових та фінансових органів ускладнює діяльність учасників ЗЕД, оскільки електронна декларація на товари є офіційним документом для органів доходів і зборів, але водночас не має ніякої юридичної сили для податкових та інших фінансових органів. Технічні проблеми електронного митного оформлення нерозривно пов'язані з незначною адаптованістю інформаційних систем органів виконавчої влади. Досі неможливо використовувати єдиний електронний цифровий підпис для взаємодії з усіма державними органами виконавчої влади, оскільки деякі органи недостатньо оснащені новітніми технологіями і системами криптозахисту задля їхньої повноцінної роботи шляхом електронного обміну даними.

Отже, електронне митне декларування товарів – це «безпаперова» передова технологія, яка прийнята в усьому світі й застосовується в більшості економічно розвинених країн. Ця технологія спрощує митні процедури, а також дає змогу скоротити часові витрати під час митного оформлення товарів. Сам процес оформлення стає швидшим та легшим на всіх етапах, а також дає змогу обмінюватися електронними документами з митними органами, не виходячи з офісу. Електронне декларування дозволяє практично повністю виключити контакт із митницею і, відповідно, спрямоване на зменшення корупційної й бюрократичної складової частини, що є, на мою думку, однією з найбільших переваг. При електронному оформленні експорту немає необхідності підтверджувати фактичний вивіз вантажу, інформація про вивезення оформленого вантажу за межі України надається митному брокеру в електронному вигляді [25].

Висновки. Декларування товарів із поданням органу доходів і зборів електронної митної декларації доступне усім підприємствам, що перебувають на обліку в органах доходів і зборів та посадові особи яких мають засоби електронного цифрового підпису.

Електронне митне декларування – це процес здійснення декларування товарів і транспортних засобів шляхом подання електронної митної декларації та інших електронних документів, які завірені електронним цифровим підписом, та митний контроль і митне оформлення товарів і транспортних засобів з використанням електронної митної декларації та інших електронних документів, які подані у встановленому законом порядку. Метою електронного декларування товарів і транспортних засобів при переміщенні через митний кордон є прискорення товарообігу, скорочення часу на здійснення митного контролю, виключення суб'єктивних факторів під час здійснення митних процедур.

Недоліками у процесі здійснення електронного декларування товарів при переміщенні через митний кордон можна зазначити такі: відсутність нормативно-правового акта, який би врегулював порядок функціонування єдиної бази електронних митних декларацій, а також порядок взаємодії інформаційних систем органів доходів та зборів з інформаційними системами інших органів виконавчої влади тощо. В митному законодавстві не встановлено обмежень щодо подання органу доходу і зборів електронної митної декларації, але не встановлено і перелік тих осіб, які мають право або повинні і в яких випадках подавати декларацію саме в електронному вигляді.

Перевагами розвитку та подальшого впровадження електронного декларування товарів при переміщенні через митний кордон є: 1) спрощення митних процедур; 2) зменшення часу та фінансових витрат при здійсненні митного контролю та оформлення; 3) зменшення корупційних ризиків, бо виключено контакт із посадовими особами органів доходів і збо-

рів; 4) під час експорту товарів немає необхідності підтвердження щодо вивезення вантажу тощо. Доцільно з використанням досвіду в ЄС та інших провідних країнах світу (США, Франція, Японія) запровадити подання декларацій винятково в електронній формі при переміщенні товарів через митний кордон.

Список використаних джерел:

1. Електронне митне декларування. URL: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/7257>.
2. Спеціальна митна статистика. Показники діяльності митниць ДФС. URL: http://sfs.gov.ua/mytna_statystyka/richni_pokaznyky/322680.html.
3. Муратов І. Із впровадженням електронного декларування ми входимо на якісно новий рівень митного контролю і оформлення. Митниця. № 5 (78). 2011. С. 14–18.
4. Шталь Т.В. «Електронна митниця» – якісно новий етап надання митних послуг в Україні. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Сер. : Економічні науки*. 2013. № 1. С. 101–105. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpush_2013_1_21.
5. Пархоменко В.П., Ігнатєва О.В. «Процеси введення електронного митного декларування в Україні». *Вісник східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2013. № 4(193). Ч. 2.
6. Воробець В.Є. Електронне декларування товарів при перетині митного кордону. Економіка та митно-правові відносини. 2017. Випуск 1, жовтень 2017 р. URL: http://sciencehub.org.ua/wp-content/uploads/2018/03/ilovepdf_com-57-63.pdf.
7. Савостін М.М. Електронне декларування – шлях до вдосконалення та реформування митної справи в Україні. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2012. № 14 (185). URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vsunu/2012_14_1/Savostin.pdf.
8. Про затвердження Концепції створення, упровадження і розвитку системи електронного декларування товарів : Наказ ДМСУ від 18.10.2006 р. № 907. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0907342-06>.
9. Про схвалення Концепції створення багатофункціональної комплексної системи «Електронна митниця» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.09.2008 р. № 1236-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1236-2008-%D1%80>.
10. Про затвердження умов електронного декларування : Наказ Державної митної служби України від 17.03.2011 р. № 216 (втратив чинність від 31.08.2012). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0468-11>
11. Про Концепцію інтегрування системоутворюючих компонентів технічних та спеціальних засобів митного контролю з автоматизованою системою митного оформлення Держмитслужби України : Наказ ДМСУ від 28.03.12 р. № 191. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0191342-12>.
12. Про приєднання України до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур у змінній редакції згідно з Додатком І до Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур : Закон України від 5 жовтня 2006 р. № 227-V. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2006. № 48. Ст. 476.
13. Митний кодекс України від 01.06.2012 р. *Офіційний вісник України*. 2012. № 32. Ст. 1175. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
14. Про затвердження Порядку обліку осіб, які здійснюють операції з товарами : Наказ Міністерства фінансів України від 15.06.2015 р. № 552. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0807-15>.
15. Про затвердження Порядку виконання митних формальностей при здійсненні митного оформлення товарів із застосуванням митної декларації на бланку єдиного адміністративного документа : Наказ Міністерства фінансів України від 30.05.2012 р. № 631. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1360-12>.
16. Про затвердження Переліку відомчих класифікаторів інформації з питань державної митної справи, які використовуються у процесі оформлення митних декларацій,

і Порядку їх ведення : Наказ Міністерства фінансів України від 29.05.2012 р. № 623. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0988-12>.

17. Про затвердження відомчих класифікаторів інформації з питань державної митної справи, які використовуються у процесі оформлення митних декларацій: Наказ Міністерства фінансів України від 20.09.2012 № 1011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1011201-12>

18. Проблеми під час митного декларування товарів. URL: http://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA008452.

19. Інформація щодо співробітництва Державної фіскальної служби України з міжнародними організаціями. URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/mijnarodne-/informatsiya-schodo-spivrobotnistva-mini/>.

20. Пашко П.В. «Електронна митниця» – головний механізм гарантування митної безпеки держави / П.В. Пашко, В.П. Шуляк. Фінанси України. 2006. № 12. С. 53–59.

21. ЄС змінює митні правила. Що варто знати українському бізнесу. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2016/04/25/7048208/>.

22. Керівні принципи для митної справи України. URL: http://www.chamber.ua/Content/Documents/1140630383Guidelines_for_Customs_Policy_in_Ukraine_UA.pdf.

23. URL: <http://www.kkgloballlc.ru/transportnie-gruzoperevozki-uslugi/import-usa-.html>.

24. Питання, пов'язані із застосуванням митних декларацій : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 2012 р. № 450. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/450-2012-%D0%BF>.

25. Електронне митне оформлення. Митне оформлення товарів за допомогою електронної декларації. URL: <http://brokstar.com.ua/ua/statti/elektronne-deklaruvannja-tovariv>.

